

תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיית ולא בלילי שבתות באפילה [רשב"ם]. ואם שתה — דמו בראשו מפני סכנה.

ומבארינן: מאי סכנה? רוח רעה!

ואי צחי ואם צמא לשתות — מאי תקנתיה? כיצד ישתה.

לימא, יאמר את שבעה קולות שאמר דוד על המים, והדר נישתי, וישתה אח"כ.

שנאמר א. קול ה' על המים, אל הכבוד הרעים, ה' על מים רבים.

ב. קול ה' בכח.

ג. קול ה' בהדר.

ד. קול ה' שובר ארזים, וישבר ה' את ארזי הלבנון.

ה. קול ה' חוצב להבות אש.

ו. קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש.

ז. קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אומר כבוד.

ואי לא אמר שבעה קולות — לימא הכי: לול, שפן, אניגרון, אנירדפון [לחש הוא] — בין כוכבי יתיבנא, בין בליעי שמיני אזילנא. הנה יש סביבי אנשים כחשים ושמינים — בחרו מהם, וקחו לכם, והניחוני.

איסרא דעניותא מלאך הממונה על העניות "נבל" שמייה, לשון לכלוך, והוא נכנס לבית שאין נוהגין בו מנהג נקיות בפת.

צעא אפומא דחצבא, קערה המונחת על פי הכד — קשי לעניותא.

מאן דשתי מיא בצעי, מתוך קערה — קשי לברוקתי, לכליון עינים.

מאן דאכיל תחלי שחלים [מין ירק חריף] ולא משי ידיה ולא רחץ ידיו לאחר מכן — מפחיד מפחד תלתין יומין ואינו יודע למה.

מאן דמסוכר, הקיז דם מהכתפיים, ולא משי ידיה, לא נטל ידיו לאחר מכן — מפחיד שבעה יומי.

מאן דשקיל מזוייה המסתפר ולא משי ידיה — מפחיד תלתא יומי.

מאן דשקיל טופריה, נוטל צפרניו, ולא משי ידיה — מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחד.

ידא אאוסיא, הרגיל להניח ידו על שפתיו אצל נחיריו — דרגא לפחדא, הרי זה כמניח סולם לפחד שיבוא אליו. והיינו, שהוא מכין דרך לפחד של רוח רעה, שישרה עליו.

ידא אפותא, המניח ידו על מצחו — דרגא לשינתא, מביא על עצמו שינה.

תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה. אפילו הן מחופין בכלי ברזל — רוח רעה שורה עליהן.

אות ון מחלק בין זורק לנהר, שמותר, ובין שופך עליהם מים אחרונים שהוא דרך ביזוי.

ששופך עליהם מים אחרונים גם הוא קשה לעניות. והחכם צבי [ליקוטים בסוף התשובות

שם השד ואז השד הולך, כאשר הוא שומע מיעוט תיבות שמו, מ"שברירי", אות אחר אות, עד "רי". רש"י שם ד"ה איזדהר]. **צחינא מיא בכסי חירי צמא** אני לשתות בכוסות לבנים מחרס.

שנינו במשנה: ולא יפחתו לו מארבע כוסות, **ואפילו מן התמחוי**.

והוינן בה: **פשיטא** שצריך ליתן לו ארבע כוסות מן התמחוי? (1)

ומשנינן: **לא נצרכא אלא אפילו לרבי עקיבא, דאמר: עשה שבתך חול שתמעט בסעודת שבת, ואל תצטרך לבריות**. (2)

הכא, משום פירסומי ניסא — מודה רבי עקיבא שיצטרך לבריות, ובלבד שישתה ארבע כוסות.

תנא רבי אליהו: אעפ"י שאמר רבי עקיבא: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אבל עושה הוא לכבוד שבת דבר מועט בתוך בית.

מאי נינהו? מהו הדבר המועט.

אמר רב פפא: "כסא דהרסנא", דגים קטנים מטוגנין בשמן.

ואי לא אמר כן — **אי איכא איניש בהדיה** [והוא ישן] **ניתעריה** יעירנו משנתו, **ולימא ליה: פלניא בר פלנתא** כלומר אנכי, פלוני בן פלונית **צחינא מיא**, צמא למים, **והדר נישתי**.

ואי לא נמצא עמו עוד איש — **מקרקש נכתמא אחצבא**, מקיש עם כיסוי הכד על הכד [כדי שיחשוב השד שיש עמו עוד אחד, רש"י ע"ז יב ב. ד"ה וקרקש], **והדר נישתי**.

ואי לא. **נישדי בה מידי**, ישליך דבר מה לתוך המים, **והדר נישתי**.

תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה. ואם שתה — **דמו בראשו מפני הסכנה**.

ומבארין: **מאי סכנה? סכנת "שברירי"**, שהוא שד הממונה על מכת הסנורים.

ואי צחי [צמא] — **מאי תקנתיה?**

אי איכא איניש בהדיה, לימא ליה: פלניא בר פלנתא — **צחינא מיא!** הריני צמא למים.

ואי לא. **לימא איהו לנפשיה** יאמר לעצמו: **פלניא כלומר אנכי פלוני, אמרה לי אימי: איזדהר היזהר משברירי שברירי ברירי רירי רירי רי [לחש הוא, שממעט את אותיותיו של**

1. מדוע לא שאלה הגמרא על המבואר ברישא שנותנים לעני [שאינו מתפרנס מהתמחוי] ארבע כוסות יין — פשיטא!

ויש לתרץ, שהרישא מדברת בגבאי צדקה שחייבים לתת לעני ארבע כוסות כדי לקיים מצותו, ואין זה פשוט, שהרי ביחס למצוות אחרות לא נראה שגבאי צדקה צריכים לתת לו מעות לקנות בהם. ורק בסיפא המדברת בעני

עצמו, שיש לו לקחת צדקה כדי לקיים בעצמו את המצוה, ולא להחזיק עצמו כמי שאינו נזקק לבריות, שואלת הגמרא פשיטא שחייב בכך כדי לקיים מצוה [הר"י פערלא על הרס"ג חלק ג דף נו].

2. כתב החתם סופר בחידושו שרק ביחס לעונג שבת אמר רבי עקיבא שעדיף לבטלה ולא

והשתא דאמר רב שמואל בר יצחק: מאי דכתיב בספר איוב שהשטן אמר על איוב "מעשה ידיו ברכת", ביאורו: כל הנוטל פרוטה מאיוב — מתברך!

אם כן, אפילו למיזבן מיניה מאדם שהשעה משחקת לו ולזבוננו ליה — שפיר דמי, שגם על ידי כן הוא מתברך.

המשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי, כשהיה רבי עקיבא חבוש בבית האסורין [ומפורט להלן].

אמר לו רבי שמעון בן יוחי: למדני תורה!

אמר לו רבי עקיבא: אני מלמדך! שחשש על רבי שמעון, שהרי רבי עקיבא עצמו נחבש על שעסק בתורה.

אמר לו רבי שמעון בן יוחי: אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא, ומוסרך למלכות [שימסור עליך דבר החמור יותר בעיני המלכות מלימוד תורה. מהרש"א].

אמר לו רבי עקיבא: יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להניק! כלומר, אני רוצה יותר ממך ללמדך תורה אלא שאני מתיירא מהמלכות.

אמר לו רבי שמעון בן יוחי: זמי בסכנה? וחלא עגל בסכנה! ומה איכפת לך.

הסכים רבי עקיבא ללמדו ואמר לו:

א. אם בקשת ליחנק — היתלה באילן גדול. כלומר, אם רצונך לומר דבר שיקבלו ממך הבריות אמור זאת בשם אדם גדול.

כדתנן במסכת אבות: רבי יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר להתחזק במצוה יותר מכפי יכולתך [ואף כאן צריך להתחזק ולכבד השבת יותר מיכולתך]. וקל כנשר, רץ כצבי, ונבור כארי — לעשות רצון אביך שבשמים!

תנן רבנן: שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני —

א. אל תשב בגובהה של עיר מקום שכני העיר עוברים ושבים שם, ותשנה, כדי שלא יבטלך מלימודך.

ב. ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, כי הם טרודים בתלמודם ואינם מתמסרים לצרכי הציבור.

ג. ואל תכנס לביתך פתאום אלא השמע קולך קודם לכן, שמא הם עושים דבר צניעות. כל שכן לבית חבירך.

ד. ואל תמנע מנעלים מרגליך, שגנאי הוא לתלמיד חכם שילך יחף.

ה. השכם ואכול בקיץ מפני החמה, ובחורף מפני הצינה.

ו. ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

ז. והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו.

אמר רב פפא: לא למיזבן מיניה ולא לזבוננו ליה, אין הכונה שישתדל למכור או לקנות ממנו, שאדרבה, הואיל והשעה משחקת לו הוא ירויח בעסק ולא אתה. אלא למיעבד שותפות בהדיה, שעל ידי מזלו תרויח גם אתה.

בסימן תרנ"ו שיש לחזור על הפתחים עבור מצות תפילין ושאר מצוות.

להזדקק לבריות. אבל ביחס למצוות אחרות צריך לקחת מהצדקה. וכן מצדד הביאור הלכה

וגם להרויח בה שיגדל ממונך — אוכל פירות, ולו [גירסת יעב"ץ ורש"ש] שכר.

הלוה לחבירך מעות לעשות בהן עסק, ותקח במשכון את שדהו, ותאכל פירותיה תמורת ניכוי סכום מועט מההלואה [שאין בכך חשש ריבית, כיון שזוהי "משכנתא דסורא" המותרת, כמבואר בבבא מציעא סז ב], ובאופן הזה יש למלוה ריוח גדול, שאוכל פירות בזול, וגם מצוה היא, שיש ללוה שכר [רווח], בכך שהוא מרויח בעסקיו על ידי המעות שהלוהו.

ה. מצוה וגוף טהור — נושא אשה, ולו בנים. שגם מקיים מצות פריה ורבייה, וגם גופו טהור מטומאה הבאה על ידי אונס.

ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו.

א. אל תדור בשכנציב [שם מקום] משום דליצני הו, ומשכו לך בליצנותא. שמא תמשך אחריהם להתלוץץ כמותם.

ב. ואל תשב על מטת ארמית.

וכמה דיעות נאמרו בביאור הדברים:

איכא דאמרי: דלא תיגני שלא תשכב לישון בלא קרית שמע, (1) שזה מנהג הארמאין.

ב. וכשאתה מלמד את בנך, למדהו בספר מוגה.

ומבאר הגמרא: מאי היא?

אמר רבא, ואיתמא רב משרשיא: בחדתא, כשהתינוק מתחיל ללמוד, שאז צריך להקפיד ביותר שלא ילמד בספר שאינו מוגה, כי שבשתא, כיון דעל, על! שקשה להוציא מהתינוק טעות שהשתרשה בו.

ג. לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך.

מאי ניהו? לא תישא גרושה בחיי בעלה.

דאמר מר: גרוש שנשא גרושה, ארבע דעות במטה בשעת תשמיש. שכל אחד בלבו גם על בן זוגו הראשון. ואמרו חכמים שלא ישמש אדם עם אשתו ויתן עינו באשה אחרת, כי אז הבנים הם קרובים לממזרים.

ואי בעית אימא: אפילו באלמנה לא ישאנה.

יב-ב לפי שאין כל אצבעות [אבר תשמיש] שוות,

ומתוך שאין תשמישו של זה נוח לה כשל ראשון, תזלזל בו ותשנא אותו.

ד. מצוה וגוף גדול, אם תרצה לעשות מצוה

אדם שמתפלל ביחידות, לא יתפלל בארמית, לפי שהמלאכים אינם רוצים להביא את השפה הזו לפני הקב"ה, ולכן בקריאת שמע שעל המיטה שהיא ביחיד, ועוד, שמתפללים בה שישמרוהו המלאכים מהמזיקים, כפי שאומרים "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך", משום כך אמר רבי אל תשב על מיטת ארמית, והכוונה שלא יקרא קריאת שמע על המיטה בארמית, שזה נחשב כאילו לא קרא.

1. המהרש"א במסכת ברכות [ח ב] שואל, מדוע הזהיר רבינו הקדוש שלא יישנו לפני שקוראים קריאת שמע, ומדוע לא הזהיר אותם על כל המצוות, שישמרו לעשותם כדי שלא יהיו כארמאים. וגם קשה מדוע דוקא במצוה זו דימה אותו רבינו הקדוש לארמי? ומתרץ המהרש"א, שבקריאת שמע של ערבית, הדין הוא שאפשר לקרותה בכל לשון ושפה שמכיר, וכמו־כן תפילה בציבור מותר להתפלל בכל לשון. אבל